

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 7

DEEL 1 METAMORFOSE 9

DOOR HET NULPUNT 10

- 1 Honingbij 21
- 2 Libel 35
- 3 Doodgraver 39
- 4 Dagpauwoog 51
- 5 Aurelia 55
- 6 Vuursalamander 59
- 7 Waterlelie 69
- 8 Herderstasje 79
- 9 Maretak 81
- 10 Linde 91

DEEL 2 EVOLUTIE 95

TOEVAL EN NIEMAND 96

- 11 Lantaarndrager 105
- 12 Degenkrab 115
- 13 Coelacant 119
- 14 Pauw 127
- 15 Paling 131
- 16 Ijsvogel 141
- 17 Korstmos 145
- 18 Brandnetel 153
- 19 Ginkgo biloba 157
- 20 Warkruid 167

Nawoord	169
Dankwoord	171
Literatuur – een selectie	172
Gedichten	174

Eerst iets over het tekenen van dit kristal. Dat heeft me maanden gekost. Niet omdat het zoveel werk was (dat was het overigens wel), maar omdat ik halverwege vast kwam te zitten in het kristal. Ik had me er zo in ingegraven, dat ik al tekenend zelf begon te 'kristalliseren' in mijn ziel en dat leverde een flinke blokkade op. Pas na maanden kon ik de tekening afmaken en ik voelde me toen bevrijd. Om alle details te kunnen weergeven, had ik gekozen voor een groot formaat tekening, maar dat betekende ook veel werk. Omdat ik het kristal zo mooi vond, ben ik er argeloos ingestapt. Nu kan ik de schoonheid er weer van zien.

Terug naar het kristal. Je ziet iets opmerkelijks in het midden ervan. Daar ligt een zeshoek! Ieder sneeuwkristal groeit vanuit een middelpunt dat deze zeshoekvorm heeft, om vervolgens tot een stralende ster uit te groeien: een zesster. En die vormen laat Nijhoff naar beneden dwarrelen als de metamorfose van de, inmiddels gestorven, bijen. De zeshoek is geworden tot zesster.

De zeshoek, door de bijen van buitenaf gevormd door stukjes was uit hun wasklieren aan elkaar te plakken, is hier getransformeerd tot een stralende ster, die van binnenuit is gegroeid. Buiten is hier binnen geworden, omhulling is straling geworden.

Ik heb een tijdje gekeken naar filmopnames van het ontstaan van sneeuwkrystallen (in een laboratorium) en daarbij viel me op dat de zes 'armen' van de ster precies gelijktijdig worden gevormd. En dat niet alleen, ze hebben ook grotendeels dezelfde vorm. Hoe is dit mogelijk? Hoe 'weet' de onderste arm wat de bovenste doet? Ik ontkom niet aan de indruk dat het kristalliseren een holistisch proces is, dat wordt geregeld door een overkoepelend vormprincipe.

Nu is een sneeuwkrystal afkomstig uit de hemel, dat wil zeggen de meest dichtbij de hemel die wij kennen, de wolken. Door naar de hemel op te stijgen kunnen waterdruppels (en in het gedicht van Nijhoff zijn het de bijen) een vorm aannemen die bij de hemel hoort en dat is het sneeuwkrystal, de vorm waarin water tot ijs kristalliseert. De mogelijkheden daarvan zijn oneindig, want geen twee sneeuwkrystallen zijn gelijk. Hier laat de natuur zich van zijn meest creatieve kant zien

4 DAGPAUWOOG

Voor mij is de dagpauwoog een van de mooiste Nederlandse dagvlinders. Het diepe rood, de vier oogvlekken met de parelmoerblauwe kleur en ook de totale vorm, met de gekartelde vleugelranden. Ik had de naam altijd voor lief genomen en was ervan uitgegaan dat de ogen inderdaad lijken op die van de pauw. Er was niet veel onderzoek voor nodig om erachter te komen dat beide ogen totaal niet op elkaar lijken. Je ziet het zelf op deze tekening. Het oog op de pauwenveer is een wonder van kleur en vorm. Het lijkt zelfs een beetje licht te geven. Het is voor mij onbegrijpelijk hoe dit langs de weg van evolutie tot stand is gekomen.

De oogvlekken op de vlindervleugels zijn veel primitiever, meer terloops aangeduid met eenvoudige middelen. Maar ze zijn wel effectief, want kijk eens naar dit plaatje op zijn kop en je ziet een uil. Twee ogen op de achtervleugels, een snavel in de vorm van het lijfje en de roltong als de kromming in de snavel. De vlinder doet niet haar best om op een pauw te lijken, maar op een andere vogel, een uil. Om andere vogels af te schrikken, zo stel ik me voor. Een pauw heeft het oog juist om de ander aan te trekken. Werelden van verschil.

In folkloreverhalen treedt de vuursalamander op als bedwinger van het vuur, vandaar de naam. Zo werd gezegd dat je een vuur zou kunnen doven door zo'n dier in de vlammen te gooien. Behalve wreed lijkt het me ook onzinnig.

Ik zie de associatie met het vuur meer in de kleurcombinatie van het zwarte lichaam met de karmijnrode vlekken. Die doet me denken aan dezelfde combinatie in het mineraal karbonkel, zoals je in deze tekening kunt zien. Het rood neemt hier bijna de vorm aan van vlammen en het mineraal (in dit geval een granaat) lijkt hierdoor wat op een gloeiend kooltje, wat de letterlijke vertaling is van karbonkel (*carbunculus* = kooltje vuur). Ik kwam op deze associatie met vuur, omdat ik las dat de oorsprong van het woord salamander ook met vuur te maken heeft. De bron daarvan komt uit het oude Perzië, waar het dier *sam andarun* werd genoemd, te vertalen als 'het innerlijk vuur' (*the fire inside*). De verbastering leverde het woord salamander op en het dier werd kennelijk in de oudheid al gezien als een drager van het

vuur. Ik vind dit nogal paradoxaal klinken, de combinatie van vuur met een dier dat zo nadrukkelijk zijn bestaan dankt aan het water. Water en vuur.

Nu moet ik er wel iets bij zeggen. De meeste vuursalamanders hebben gele vlekken en die doen helemaal niet aan vuur denken. Slechts ongeveer 1% van deze vuursalamanders heeft de rode kleur, soms dieprood en soms wat meer oranje-rood. De tekening aan het begin van dit verhaal is dus een rode uitzondering op de gele regel. Voor de volledigheid laat ik je de gele soort ook zien.

Ik was ooit gastspreker op een internationaal congres van de firma Arcadis, het ingenieursbureau dat grote infrastructurele projecten uitvoert op het land en in het water. Vanwege dit 'amfibische' karakter hebben ze als logo een vuursalamander gekozen. Daarin zie je de verschillende kleurschakeringen die de rode vuursalamanders in de

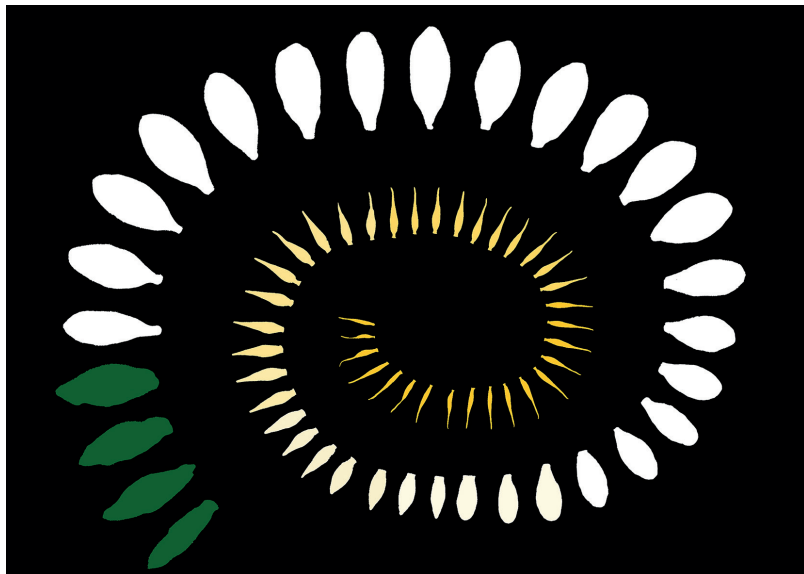

7 WATERLELIE

Mijn blik wordt getroffen door het goudgele hart van de witte waterlelie. Daarin lijkt een vuur te branden, met kleine lekkende vlammen in de beslotenheid van de witte en tere bloemkroon. Het is geen verteerend vuur, want de blaadjes verliezen niets van hun spierwitte zuiverheid. Het is er eerder vrolijk en enthousiast. Langzaam heeft de bloem zich geopend en zo te zien is ze daar nog steeds mee bezig. Er zal een moment komen dat ze niet verder open kan gaan zonder aan kracht te verliezen. Dan zal ze verleppe en zullen de bloemblaadjes een voor een in het water hun Waterloo vinden. Maar zover is het nog lang niet. Wat een contrast tussen het pikzwart lijkende water van de vijver en de spierwitte bloem! Het is stil op het water. Alleen de schittering van het licht bovenin bij de bladeren verraaft iets van activiteit aan het wateroppervlak. De bloem is bijna volmaakt gespiegeld en op de grens tussen de werelden van lucht en water vallen enkele bladeren op door hun afwijkende kleur. Het zijn drie van de vier kelkbladeren die de bloem in de knop hebben omsloten. Je kunt dat ook zien aan de jonge bloem linksonder, waar een waterjuffer even op uitrust. Daar zijn twee kelkblaadjes zichtbaar, de andere twee zitten aan de achterzijde van de knop. Hun groene kleur verschilt van die van de waterbladeren. Het is dieper groen.

De vier kelkbladeren komen bij het uitvouwen nagenoeg op het water te liggen en vormen zo een kruis onder de bloem. De lelie rust als het ware op dit kruis, dat haar ooit beschermend omsloot en nu draagt. Je kunt duidelijk zien dat deze kelkblaadjes aan de buitenkant groen zijn en aan de binnenzijde net zo wit als de kroon. Ik vind dit een ontroerend beeld, dat ik van andere planten niet ken: de buitenkant laat de 'oude' wereld zien, het bladgroen dat bij de bladeren hoort en waarmee het kelkblad zijn bladnatuur bekend. Dat is de wereld van groei en stofwisseling, van opbouw en massavorming. Aan de binnenzijde is de nieuwe wereld, die van de toekomst waar het gaat om bloei en voortbestaan, om rijping en verinnerlijking. Straks zullen in het hart van de bloem de zaden ontstaan, die de toekomstige planten gaan leveren. De kelk-

door anderen wordt gewaardeerd. Ik deed dit met een groepje studenten en sommigen slaakten kreten van ontzetting, toen ik de eerste kelkbladeren lostrok uit de bloem (overigens de grootste bloem uit de wilde flora van Nederland). Als je er gevoelig voor bent, lijkt het toch een beetje op heiligschennis of op het inbreken in een door de natuur zorgvuldig opgebouwd geheel. Het uittrekken ('Ik sloop geen planten!' zei een van mijn studenten boos) is dan een respectloze en brute handeling, die de integriteit van de plant schendt. Ik ervoer dit op dat moment ook zo, maar in een split second won mijn nieuwsgierigheid het van mijn ethische overwegingen en achteraf ben ik er blij om. Want we deden een verbluffende ontdekking, die mijn bewondering voor de waterlelie (en de natuur die zo iets tevoorschijn roept) alleen maar groter maakte. Een van de studenten, een dunne jongen met rood punkhaar en behangen met kettingen, wierp zich op voor het delicate werk. Hij trok voorzichtig met zijn iele, bleke vingers de bloemblaadjes een voor een los en legde ze zorgvuldig en spiraalsgewijs op een groot vel tekenpapier op de grond. In de volgende afbeelding kun je het resultaat hiervan zien.

Metamorfose van de waterlelie (getekend naar een foto).

Eerst zie je (linksonder) de vier groene kroonbladeren. Daarna volgen, met de klok mee, de witte kroonblaadjes. Die veranderen eerst een beetje van vorm, maar gaandeweg worden ze kleiner en kleiner. Ze worden ook iets smaller en spitzer en veranderen van kleur. Het wit gaat geleidelijk over in een zacht geel en dat wordt uiteindelijk goudgeel. Pas op het laatst werd ons duidelijk wat de waterlelie aan het doen is: ze vormt haar kroonblaadjes om tot meeldraden! In totaal maakt de bloem wel honderd meeldraden (die zijn niet allemaal in de illustratie terecht gekomen). Daar zal het stuifmeel uitkomen om de bloem te bestuiven en de toekomst van de plant mee veilig te stellen. Ik vind dit een schitterend beeld van geleidelijkheid. Langzamer, zorgvuldiger en beheerster kan het bijna niet en ik ken geen andere plant die dit zo nadrukkelijk laat zien. Dit is voor mij het geheim van de waterlelie: eerst de twee groeibewegingen van verticaal en horizontaal op elkaar laten 'botsen' om vervolgens dit contrast volledig op te heffen door een volmaakte spiraal van ontwikkeling. Toch Goethe! De metamorfose die je zo vaak in de plantenwereld bij de stengelbladeren ziet ontstaan, is hier helemaal het domein van de bloem, die daarmee een soort hoogtepunt van ontwikkeling is geworden. Het spel van horizontaal-verticaal-tendensen met de spiraal als bemiddelaar is dus de rode draad door het leven van de waterlelie. De spiraal naar boven, kenmerkend voor de stengelbladeren van landplanten, is in de bloem van de waterlelie een spiraal naar binnen geworden. Hier ontstaat dus het beeld van verinnerlijking en daarmee wordt dit proces een uiterlijke afbeelding van een innerlijke beweging. Ik laat je nog een plaatje zien om deze ontwikkeling samen te vatten. In de volgende afbeelding (zie blz. 74) zie je links een inkijkje in de bloem en rechts in een paar stappen de overgang van kroonblad naar meeldraad, waarvan de gele helmhokjes duidelijk zichtbaar zijn. Alle tussenstadia zijn hier overgeslagen.

Je kunt ook op een heel andere manier naar de waterlelie kijken en dat bewijst de Haarlemse schrijver en arts/psychiater Frederik van Eeden (1860-1932), bekend van zijn boeken *De kleine Johannes* en *Van de koele meren des doods*. In zijn beroemde gedicht brengt hij een ode aan deze plant:

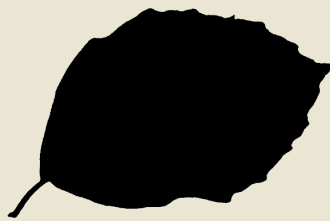

10 LINDE

Het kiemblad van de linde lijkt helemaal niet op de normale bladeren van deze boom. In de grote afbeelding zie je de beide kiembladen met hun handvorm. Het bekende lindenblad heeft een hartvorm, een beetje zoals de kroon van de boom zelf, zoals je hieronder kunt zien.

Dit grote verschil tussen kiembladen en de daaropvolgende bladeren is bij de meeste planten aanwezig. Het kan zo sterk zijn dat je aan de kiembladen niet kunt zien met welke plant je te maken hebt. Je moet een aparte studie maken van de kiemplantjes om ze te herkennen. Ik geef nog een paar voorbeelden.

Links de beide kiembladen van de beuk, van boven gezien. Ze zijn duidelijk breder dan lang. Rechts een gewoon beukenblad, dat duidelijk langer is dan breed en in een puntje uitloopt.

15 PALING

Dit is een wilgenbladlarve van de paling en je ziet meteen waarom die zo heet. De 'hoofdnerf' van het blad is de centrale zenuwstreng van het dier. Daaruit ontspringen de vele spiertjes, als 'nerven' in een blad. Mij valt op hoe klein het kopje is in vergelijking met het lichaam. Er zitten heel kleine, maar scherpe tandjes in de bek.

In filmopnames van deze larve zag ik een prachtig kronkelend en dansend organisme dat volledig doorzichtig was, zodat je de ondergrond er messcherp doorheen kon zien. Eigenlijk was het dier er nauwelijks en dat was precies de bedoeling. Ik keek naar een wezen dat zich op de grens beweegt tussen zijn en niet-zijn.

De spiertjes op mijn afbeelding zijn zodanig belicht, dat ze extra opvallen en daardoor lijkt het een nogal fysieke verschijning, maar in werkelijkheid is het geheel veel transparanter. Het spijsverteringskanaal loopt over de buikzijde. Er is niet veel van te zien, ook niet van voedsel dat is opgenomen.

Het dier is veel kleiner dan afgebeeld, niet meer dan een paar centimeter, afhankelijk van de leeftijd. Het is bijna onvoorstelbaar dat zo'n teer en doorzichtig diertje een reis van duizenden kilometers kan afleggen, ook al is het met de stroom mee. Het blijft zo'n drie jaar in deze vorm leven, totdat het bij de kust is aangekomen en dan een glasaal is geworden. Die is niet meer plat, maar min of meer rond, zoals ook de latere paling. Het 'blad' is een 'stok' geworden.

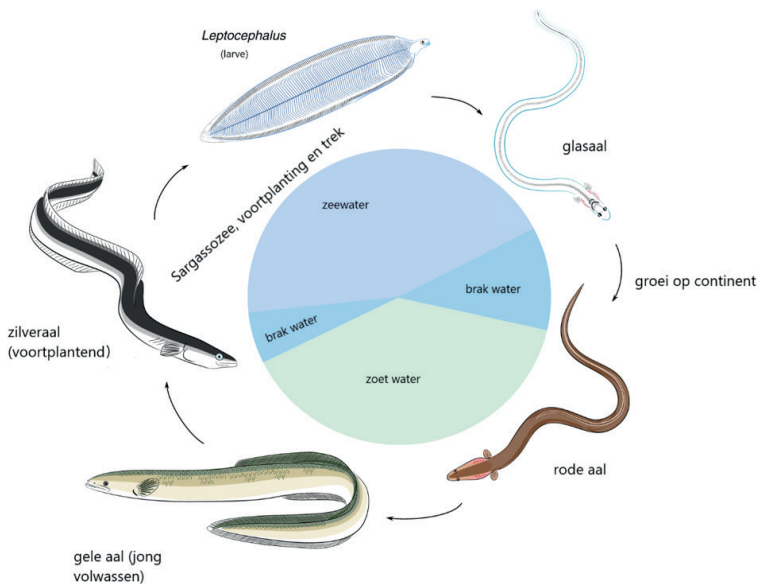
Hier is de metamorfose van larve naar volwassen dier direct gekoppeld aan een lange reis. Metamorfoserende is kennelijk een lange reis en de paling laat dat heel duidelijk zien.

werd de vis eruit gehaald voor televisieopnamen en werd zijn leeftijd geschat op 150 jaar. Het bleek een klein dier te zijn, een halve meter lang, maar met uitzonderlijk grote ogen. Dat waren aanpassingen aan de omstandigheden. Wie weet kun je met grote ogen toch nog een spoortje licht opvangen en het heeft geen zin om door te groeien als de ruimte om je heen te klein is.

In 2014 bleek de paling gestorven en werd nooit een geslachtsrijpe zil-veraal. Hoe weet een paling dat het geen zin heeft om de laatste metamorfose te ondergaan? Waar wacht hij/zij op? In ieder geval wordt er lang en geduldig gewacht tot het juiste moment, dat misschien nooit komt. Intussen blijft het dier maar leven, want je kunt nooit weten. Als hij zich, net als mensen, zou kunnen vervelen, was hij al lang gestorven. Wat een volharding en trouw, wellicht zonder dat het dier er iets van merkt.

Dat brengt me op de vraag naar het bewustzijn van een dier. Hoe dichterbij een dier bij de mens staat, zoals de chimpansee, hoe meer we van dat bewustzijn kunnen begrijpen. De wereldberoemde Nederlandse bioloog Frans de Waal (1948-2024) heeft de verwantschap tussen mens en chimpansee zeer nauwlettend onderzocht en beschreven en niets dierlijks is ons vreemd, zo blijkt. De aap is een beetje mens en wij zijn een beetje aap.

Maar een paling is van eenvoudiger komaf en met dat bewustzijn kunnen we ons moeilijk of niet identificeren. Laat staan met het bewustzijn van een vlo of een kwal. De belangrijkste kwaliteit van welk dier dan ook lijkt me: zijn. En daarna komen de gradaties van besef over dat zijn, tot aan het zelfbewustzijn van de mens aan toe. En misschien zijn er boven ons nog wel andere wezens met een hoger bewustzijn? En welk bewustzijn hebben planten en nog wat verderop in de evolutie de stenen? Zouden de eenvoudigste en 'laagste' vormen van bewustzijn en de 'hoogste', meest complexe vormen geleidelijk in elkaar overgaan of maakt de evolutie bij ieder natuurrijk een reuzenstap? Dit zijn moeilijke vragen, omdat we maar net in staat zijn om ons eigen bewustzijn te onderzoeken, laat staan dat van de andere wezens in de natuur.

Tot slot een overzicht van de ingewikkelde levenscyclus van dit fascinerende dier (vrij naar A. Cresci):

Om deze cyclus te ontdekken, is onnoemelijk veel onderzoek gedaan en lange tijd leek het raadsel van de paling onoplosbaar. Pas halverwege de vorige eeuw kwam er duidelijkheid in het leven van het dier, hoewel er nog veel onopgehelderd is. Zo heeft bijvoorbeeld nog nooit iemand in de Sargassozee een paling zien paaien of sterven. Er is daar nog geen dode paling gezien, terwijl die er toch met miljoenen moeten zijn. Sterker nog, er is nog nooit een levende paling in de Sargassozee gezien! Wel de doorzichtige wilgenbladlarven (*leptocephalus*), die de trek naar Europa beginnen op de heersende Golfstroom mee. De weg terug als volwassen paling is ook nog steeds een raadsel, want hoe navigeert de zilverpaling tegen de stroom in naar de Sargassozee? En ook al zouden we weten hoe dit in zijn werk gaat, dan nog is het verbijsterend om je voor te stellen dat een zilverpaling pas bij het begin van de trek zijn geslachtsorganen krijgt (daarvoor zijn die er tientallen jaren lang eenvoudigweg niet), zijn ogen en vinnen vergroot, zijn spijsvertering afbouwt, niet meer eet en continu

19 GINKGO BILOBA

Vijf blaadjes, hangend aan een twijgje van de ginkgoboorn. Zo op het oog niets bijzonders. Wel apart dat de steeltjes vastzitten aan korte stompjes, die weer op het twijgje staan. Dat zijn de kortloten, die ook bij andere bomen voorkomen, zoals bij de kers. Toch zie ik iets heel bijzonders: de blaadjes lijken op vlinders of kolibries, die met hun lange zuignuiten het sap halen uit de twijg van hun voedingsbron. De overeenkomst met de vlindervorm is verbluffend en toen ik het eenmaal zag, kon ik het niet meer anders zien. De blaadjes lijken van buitenaf tegen de twijg aan te zijn gegroeid. Zijn ze komen aanvliegen uit de verte, op zoek naar een veilig huis en geland op deze Japanse notenboom?

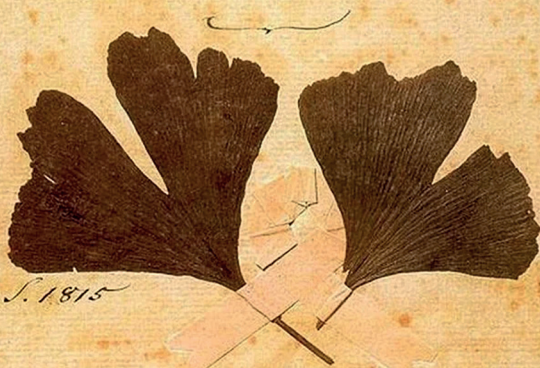
Opvallend is verder het verschil in bladvorm. Het blaadje linksonder heeft een diepe insnijding in het midden, die bij het blaadje linksboven ontbreekt. Bij de andere blaadjes zit het er juist tussenin. Als je eenzelfde beeld zou zien van bijvoorbeeld een kersenboom, dan zouden alle blaadjes sprekend op elkaar lijken. Hier is dat niet zo en daarmee lijkt de boom aan te geven dat hij het zelf ook niet precies weet en nog zoekend is welke vorm het beste is. Dat heeft zijn achtergrond in de evolutie, want de ginkgo hoort tot de pioniers in de bomenwereld als het gaat om het maken van bladeren. En bij pionieren hoort dat je zoekt. Daar hoort ook de merkwaardige nervatuur bij. In eerste instantie lijken de nerven parallel aan elkaar te lopen, maar als je beter kijkt, zie je dat de meeste toch uit elkaar zijn vertakt. Dus nog geen hoofdnerf met zijnerf, zoals bij de gewone loofbomen, maar iets wat daarnaar op weg is.

Ginkgo biloba:

Dieses Baums Blatt, der von Aken
Meinem Garten anvertraut,
gibt geheimen Sinn zu raten
Wie's den Wissenden erbaut.

Ist es ein lebendig Wesen,
Das sich in sich selbst getrennt,
Sind es zwey die sich erlesen,
Dass man sie als Eines nennt.

Solche Frage zu erwidern
Fand ich wohl den rechten Sinn,
Fühlst du nicht an meinen Liedern
Dass ich Eins und doppelt bin.

v. 15. S. 1815

Mijn fascinatie voor deze boom begon toen ik een boekje in handen kreeg met de titel: *Goethe und der Ginkgo* van Siegfried Unseld. Daarin las ik dat de grote schrijver en wetenschapper Goethe (ik noemde hem al vaker) in de ban van de ginkgo was geraakt en de blaadjes van deze boom zelfs in een liefdesaffaire gebruikte. Hij was

namelijk als 65-jarige verliefd geworden op een vrouw van 30 jaar, Marianne von Willemer. Nu was Goethe zijn leven lang verliefd op zeer veel dames, dus dit was niet zo bijzonder. Wel speciaal was het, dat Marianne de vrouw was van zijn beste vriend, dus enige voorzichtigheid was geboden. De inventieve dichter zocht naar een methode om zijn liefde voor haar uit te drukken, zonder dat het in de gaten liep en daarvoor gebruikte hij de ginkgo. Die stond in de tuin van wat nu het Lisztconservatorium is in Weimar, de toenmalige woonplaats van Goethe. Ik ben een paar jaar geleden gaan kijken en inderdaad, het is een indrukwekkende boom van meer dan 200 jaar oud. Maar dat was hij niet in Goethes tijd, want de boom is in 1813 geplant en de affaire ontstond in 1815. Dat jonge boompje met zijn bijzondere bladvorm trof Goethe ogenblikkelijk als een symbool voor zijn liefde en hij schreef haar een gedicht met daarop twee gekruiste ginkgoblaadjes, die hij eerst zorgvuldig had gedroogd. Zie hier het oorspronkelijke gedicht.

GINKGO BILOBA

*Dieses Baum's Blatt, der von Osten
Meinem garten anvertraut,
Giebt geheimen Sinn zu kosten,
Wie's den Wissenden erbaut.*

*Ist es Ein lebendig Wesen?
Das sich in sich selbst getrennt,
Sind es zwey? die sich erlesen,
Dass man sie als eines kennt.*

*Solche Fragen zu erwiedern
Fand ich wohl den rechten Sinn;
Fühlst du nicht an meinem Liedern
Dass ich Eins und doppelt bin?*

20 WARKRUID

Het groot warkruid (*Cuscuta europaea*) slingert zich om de stengel van een brandnetel. De rode stengels dragen geen blad, want dat heeft deze parasiet niet meer nodig. Hij zuigt gewoon alles wat hij nodig heeft uit de brandnetel, daar waar hij de stengel raakt. Die heeft er immers de bladeren voor en waarom zou je die dan nog zelf maken? Het enige dat warkruid, ook duivelsnaaigaren geheten, hoeft te doen, is bloeien om de volgende generatie mogelijk te maken. Dat doet hij dan ook uitbundig met rood-witte bloemetjes in een tros. Ooit was het warkruid een zelfstandig levende en wortelende plant met bladeren, maar er is in de evolutie een afslag genomen naar parasitisme. Dat komt in de natuur veel voor, ook bij dieren. Al onze parasieten (zoals vlooiën, luizen, teken en lintwormen) waren ooit zelfstandig levende wezens, die zich hebben gespecialiseerd in het dievenvak. Ze beroven hun gastheer van hun kostbaarheden, net genoeg om zelf van te leven en net zoveel dat de gastheer er niet direct dood van gaat, want dan heb je nog niks bereikt. In de mensenwereld heb je ook parasieten, ik noemde al de dieven, die zich in leven houden of zich zelfs verrijken ten koste van andere mensen. Dat alles zonder scrupules, voor eigen egoïstisch gewin. Omdat dit in de natuur al miljoenen jaren bestaat, is er dus in de mensenwereld niets nieuws onder de zon. Het is gewoon de menselijke voortzetting van gedrag dat in de natuur al lang was uitgevonden. Daarmee praat ik het niet goed. Sterker nog, de natuur kan er niks aan doen (denk ik), wij zouden beter moeten weten. Warkruid is geen domme dief, maar een uitgekiende. Zo zijn er soorten die kunnen ruiken of er een geschikte gastheer in de buurt is om zich omheen te slingeren. Ook komt het voor dat het zuigworteltje van het warkruid stoffen in de gastheer inbrengt, waardoor beide planten tegelijk gaan bloeien. Dan kan het warkruid meeliften met de bestuivende insecten van de waardplant. Slimme strategieën die je niet zomaar in de plantenwereld verwacht.